

Par Trauksmes celšanas likumu

2019.gada 01.maijā stājās spēkā Trauksmes celšanas likums. Likuma mērķis ir veicināt trauksmes celšanu par pārkāpumiem un nodrošināt trauksmes cēlēju pienācīgu aizsardzību.

Kas ir pārkāpums?

Pārkāpums ir noziedzīgs nodarījums, administratīvs pārkāpums vai cits tiesību normu pārkāpums, kā arī saistošu ētikas vai profesionālo normu pārkāpums, kas kaitē sabiedrības interesēm.

Kas ir trauksmes cēlējs?

Trauksmes cēlējs ir:

- fiziska persona,
- kura sniedz informāciju par iespējamu pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm,
- persona šo informāciju uzskata par patiesu,
- persona informāciju ieguvusi, veicot darba pienākumus vai dībinot tiesiskās attiecības, kas saistītas ar darba pienākumu izpildi.

Par ko var celt trauksmi?

Trauksmes celšanas likuma 3.pants nosaka tos gadījumus, kuros persona ir tiesīga it īpaši celt trauksmi:

- amatpersonu bezdarbību, nolaidību vai dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu;
- korupciju;
- krāpšanu;
- publiskas personas finanšu līdzekļu vai mantas izšķērdēšanu;
- izvairīšanos no nodokļu samaksas;
- sabiedrības veselības apdraudējumu;
- pārtikas drošības apdraudējumu;
- būvniecības drošības apdraudējumu;
- vides drošības apdraudējumu;
- darba drošības apdraudējumu;
- sabiedriskās kārtības apdraudējumu;
- cilvēktiesību pārkāpumu;
- pārkāpumu publisko iepirkumu jomā;
- pārkāpumu finanšu un kapitāla tirgus sektorā;
- konkurences tiesību pārkāpumu u. c.

Persona var celt trauksmi arī citos gadījumos un par citiem pārkāpumiem, ja tas kaitē sabiedrības interesēm.

Būtiski, ka apzināti nepatiesu ziņu sniegšana, valsts noslēpumu saturošas informācijas izpaušana un ziņošana tikai par personīgu interešu aizskārumu nav uzskatāma par trauksmes celšanu!

Trauksmes cēlēju ziņojumi nevar būt anonīmi. Anonimitāte saistīta gan ar to, ka trauksmes cēlājam ir jānodrošina aizsardzība, gan arī, lai darba devējs vai kompetentā valsts institūcija varētu sazināties un noskaidrot papildus nepieciešamo informāciju.

Kam ziņot par pārkāpumu?

Trauksmi var celt dažādos veidos:

- 1) savā darba vietā, atbilstoši darba devēja izveidotai iekšējai trauksmes celšanas sistēmai;
- 2) kompetentajā institūcijā;
- 3) ar trauksmes cēlēju kontaktpunkta - Valsts kancelejas – starpniecību;
- 4) ar arodbiedrības starpniecību.

Trauksmi var celt arī publiski ar mediju starpniecību, ja objektīvu iemeslu dēļ nav iespējams izmantot citus augstāk norādītos veidus vai trauksmes cēlēja ziņojumā norādītais pārkāpums ilgstoši bez objektīva iemesla netiek novērsts.

Par iekšējo trauksmes sistēmu

Ikvienam darba devējam, kurš nodarbina vairāk nekā 50 personas, ir pienākums izveidot iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, nodrošinot nodarbinātajiem iespēju droši ziņot par pārkāpumiem un garantēt viņiem aizsardzību. Iekšējā trauksmes celšanas sistēma ir kārtība (noteikumi) par to, kā darbinieks savā darba vietā var ziņot par pārkāpumu, kas var kaitēt sabiedrības interesēm, t.i. celt trauksmi.

Darba devējs informē nodarbinātos par iekšējo trauksmes celšanas sistēmu, uzsākot darba tiesiskās un darbavietā nodrošina viegli pieejamu informāciju par sistēmu. Nodarbinātos, ar kuriem jau ir uzsāktas darba tiesiskās attiecības, darba devējs informē par izveidoto trauksmes celšanas sistēmu tiklīdz sistēma ir izveidota.

Kompetentā valsts institūcija

Persona var iesniegt trauksmes cēlēja ziņojumu tieši kompetentai valsts institūcijai, atkarībā no pārkāpuma veida.

Piemēram, ja persona, novēro, ka tiek pārkāpti:

- darba tiesisko attiecību un darba aizsardzību regulējošie normatīvie tiesību akti, kompetentā institūcija būs Valsts Darba Inspekcija;
- nodokļu un nodevu regulējošie normatīvie tiesību akti, kompetentā institūcija būs Valsts Ieņēmumu Dienests;
- dzelzceļa tehniskās ekspluatācijas jomu regulējošo normatīvo aktu prasības, kompetentā institūcija būs Valsts dzelzceļa tehniskā inspekcija.

Trauksmes cēlēju un viņu radnieku aizsardzība

Trauksmes celšanas likums paredz trauksmes cēlējam un viņa radniekiem virkni tiesību, tostarp tiesības uz identitātes aizsardzību, aizsardzību pret trauksmes celšanas dēļ radītām nelabvēlīgām sekām, valsts nodrošinātu juridisko palīdzību, atbrīvošanu no tiesāšanās izdevumu samaksas civilprocesā un valsts nodevas samaksas administratīvajā procesā tiesā, atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu.

Piemēram, darba devējam aizliegts izteikt darbiniekam vai viņa radniekam (īpaši, ja tas strādā pie tā paša darba devēja) disciplinārsodu, pārcelt uz citu darba vietu (it īpaši, ja tas rada nelabvēlīgas sekas darbiniekam), neizmaksāt prēmiju vai atlaist no darba tādēļ, ka darbinieks ir ziņojis par iespējamo pārkāpumu. Pretējā gadījumā darbinieks

vai viņa radnieks būs tiesīgs prasīt no darba devēja atbilstīgu atlīdzinājumu par zaudējumiem vai personisko kaitējumu, kā arī morālo kaitējumu.

Sazinies ar arodbiedrību!

Ja Arodbiedrības biedrs ir novērojis pārkāpumu savā darba vietā, biedrs ir tiesīgs vērsties arodbiedrībā!

Arodbiedrība varēs:

- 1) nodrošināt atbalstu, tostarp konsultācijas biedriem, lai veicinātu trauksmes celšanu un trauksmes cēlēju (biedru) aizsardzību;
- 2) sniegt atbalstu, tostarp konsultācijas, biedriem, ja biedri ir cēlušī trauksmi vai vēlas celt trauksmi;
- 3) vērsties iestādē (institūcijā) vai tiesā trauksmes cēlēja (biedra) vārdā un aizstāvēt biedra tiesības un likumiskās intereses.

Trauksmes celšanas likums pieejams gan portālā www.likumi.lv , gan Arodbiedrības mājaslapā www.ldzsa.lv sadaļā Juridiskie pakalpojumi.

Tāpat ir izstrādāts informatīvs interneta portāls <https://trauksmescelejs.lv/> , kurā var iegūt detalizētu informāciju par trauksmes celšanu.